

Дијана Димитровска
СВЕ СРПСКЕ ВЛАДАРКЕ

Библиотека
ХРЕСТОМАТИЈА

Дијана Димитровска
СВЕ СРПСКЕ ВЛАДАРКЕ

Главни и одговорни уредник
др Милан Орлић

Књигу препоручују
др Јасмина С. Ђирић
др Небојша Јовановић

Корице
Мали Немо

Дијана Димитровска

СВЕ СРПСКЕ ВЛАДАРКЕ

Панчево, 2024

САДРЖАЈ

УВОДНА РЕЧ	9
1 АНА НЕМАЊИЋ	
ЖЕНА НЕЗНАНОГ РОДА	13
2 ЕВДОКИЈА АНЂЕЛ НЕМАЊИЋ	
ПРИНЦЕЗА ОБЕЛЕЖЕНА ПРЕЉУБОМ	19
3 АНА ДАНДОЛО НЕМАЊИЋ	
ПРВА СРПСКА КРАЉИЦА	23
4 АНА КОМНИНА НЕМАЊИЋ	
ВРАГОЛАНКА ЗАЧАРАЛА КРАЉА	27
5 БЕЛОСЛАВА АСЕН НЕМАЊИЋ	
ВРАТИЛА МОШТИ СВЕТОГ САВЕ	33
6 ЈЕЛЕНА АНЖУЈСКА НЕМАЊИЋ	
КРАЉИЦА ЧИЈИ ЈЕ ГРОБ ТАЈНА	37
7 КАТАЛИНА АРПАДОВИЋ НЕМАЊИЋ	
БЕОГРАД ЗА УТЕХУ	43
8 ЈЕЛЕНА НЕМАЊИЋ	
ТАЈАНСТВЕНА ЖЕНА КРАЉА МИЛУТИНА	47

9	АНА ТЕРТЕР НЕМАЊИЋ	
	КРАЉИЦА СА ПЕТ ГОДИНА	53
10	ЈЕЛИСАВЕТА АРПАД НЕМАЊИЋ	
	МОНАХИЊА СА КРУНОМ	57
11	СИМОНИДА НЕМАЊИЋ	
	МАЛА СРПСКА КРАЉИЦА	61
12	ТЕОДОРА СМILEЦ НЕМАЊИЋ	
	УКЛЕТИ ПРСТЕН КРАЉИЦЕ ТЕОДОРЕ	67
13	МАРИЈА ПАЛЕОЛОГ НЕМАЊИЋ	
	ДЕВОЈЧИЦА СРПСКА КРАЉИЦА	73
14	ЈЕЛЕНА СТРАЦИМИРОВИЋ НЕМАЊИЋ	
	ПОГЛЕД ЦАРИЦЕ У ПОКОЛЕЊА	77
15	ЈЕЛЕНА – ЈЕВРОСИМА МРЊАВЧЕВИЋ	
	КРАЉИЦА ПРАВЕДНОСТИ И ПОШТЕЊА	83
16	ЈЕЛЕНА ХЛАПЕН МРЊАВЧЕВИЋ	
	ЖИВОТ УСКРАЂЕН ИСТИНОМ.....	87
17	АНА БЕСАРАБ НЕМАЊИЋ	
	ПОСЛЕДЊА СРПСКА ЦАРИЦА	91
18	МИЛИЦА ХРЕБЕЉАНОВИЋ	
	ЛЕПОТОМ ЖЕНА, САВЕТИМА ОДИСЕЈ	95
19	МАРА ЛАЗАРЕВИЋ БРАНКОВИЋ	
	ОСТВАРЕН САН МАЈКЕ	101
20	ЈЕЛЕНА ГАТИЛУЗИО ЛАЗАРЕВИЋ	
	ЖЕНА СА СВИЛЕНИМ ВЕЛОМ	105
21	ЈЕРИНА КАНТАКУЗИН БРАНКОВИЋ	
	СУДБИНА ТЕШКА КАО ПРОКЛЕТСТВО	109

22	ЈЕЛЕНА ПАЛЕОЛОГ БРАНКОВИЋ	
	ГРЕШНА СРПСКА ДЕСПОТИЦА	115
23	АНГЕЛИНА БРАНКОВИЋ	
	СВЕТИЦА ВЕЛИКОГ СРЦА	119
24	ЈЕЛЕНА МАРА БРАНКОВИЋ	
	ДЕСПОТИЦА БЕЗ ГРОБА И ПОМЕНА.....	123
25	БАРБАРА ФРАНКОПАН БРАНКОВИЋ	
	ВОЉЕНА ЖЕНА ЗМАЈ ОГЊЕНОГ ВУКА	129
26	ИЗАБЕЛА БРАНКОВИЋ	
	ПРИНЦЕЗА ЗАБОРАВЉЕНА, ПРЕЗИМЕ ЖИВИ	133
27	ЈЕЛЕНА ЈАКШИЋ БРАНКОВИЋ	
	ДВА ДЕСПОТА – ЈЕДНА ДЕСПОТИЦА	139
28	ЈЕЛЕНА ШТИЉАНОВИЋ	
	ПЛЕМЕНИТОСТ ЈАЧА ОД ЗАБОРАВА	145
29	ЈЕЛЕНА ПЕТРОВИЋ КАРАЂОРЂЕВИЋ	
	ЧВРСТА ЖЕНА СРПСКОГ ВОЖДА	151
30	ЉУБИЦА ОБРЕНОВИЋ	
	ЖЕНА НА КОЈОЈ КНЕЗУ ОСТАШЕ ОЧИ.....	157
31	ПЕРСИДА КАРАЂОРЂЕВИЋ	
	ГОРДА КНЕГИЊА – НЕЖНА МАЈКА	163
32	ЈУЛИЈА ХУЊАДИ ОБРЕНОВИЋ	
	БЕЗДНО ПРОГНАНЕ КНЕГИЊЕ.....	167
33	НАТАЛИЈА КЕШКО ОБРЕНОВИЋ	
	КРУНА ТЕШКА ОД НЕСРЕЋЕ.....	173
34	ДРАГА ЛУЊЕВИЦА ОБРЕНОВИЋ	
	РУЖИЧАСТА ПОСМРТНА ХАЉИНА	179

35	ЗОРКА ПЕТРОВИЋ КАРАЂОРЂЕВИЋ	
	БЉЕСАК КРУНЕ НИЈЕ СРЕЋА	185
36	МАРИЈА КАРАЂОРЂЕВИЋ	
	ПРВА ЈУГОСЛОВЕНСКА КРАЉИЦА	189
37	АЛЕКСАНДРА КАРАЂОРЂЕВИЋ	
	ПОСЛЕДЊА ЈУГОСЛОВЕНСКА КРАЉИЦА	195
	О АУТОРКИ.....	201
	ЗАХВАЛНОСТ	203

УВОДНА РЕЧ

МАЛА КЊИГА ВЕЛИКИХ СУДБИНА

Пишући ову књигу било је невероватно искуство јездити дубоко уназад кроз време. Толико уназад да се заврти у глави од огромног временског распона, од силних владарки, од небројено људи, обичаја, вера, веровања, од догађаја, од несреће и трагедије. Уназад, уназад све до почетка државе Немањића, путовало се кроз књиге и музеје, кроз храмове и задужбине, кроз гробове знане и незнане, кроз детаље личне, уметничке или градитељске који су неким чудом преостали од тих давних дана. Та временска машина прешла је више од миленијума.

Успомена са тог дугог путовања је ова књига. Рекло би се, мала књига – великих судбина. Великих, јер је реч о нашим владаркама, али и великих јер су њихове судбине толико невероватне да их ни најмаштовитији писац не би могао измислити.

У ову књигу су стале све владарке од Немањића до Карађорђевића. Од Ане Немањић, жене родоначелника династије Немањић, Стефана Немање до Александре Карађорђевић, супруге краља Петра II Карађорђевића, последње краљице од Југославије која земљу свог мужа никада није видела.

Судбина 37 владарских живота преламала се са животом српске државе, примајући на себе укус пораза и победа.

Неке од њих биле су владарке моћније од својих мужева које су кројиле судбину државе. Друге су биле визионарке, треће су учиниле за Србију оно што није пошло за руком ни њиховим мужевима, упркос томе што су се трудили. Било је владарки чија су деца постајала не само владари него и свеци. А било је и оних које су хрлиле само за материјалним добрима, свом ужитку и страстима.

У односу на владаре, животи владарки, генерално, веома су слабо осветљени. У писаним изворима врло се ретко помињу. Већина владарки је иза себе оставила за будућа поколења праве мистерије. Почев од детаљима о њиховим животима, па све до места где су сахрањене.

О њиховим представама у средњовековном зидном сликарству да не говоримо. Само поједине владарке су представљене у фрескосликарству, захваљујући чему знамо како су изгледале. Због те чињенице, изузетно тежак посао био је прикупљање фотографија које представљају наше владарке. Углавном су њихови портрети остали на фрескама, иконама, а понеке су насликали сликари који су били инспирисани историјским темама.

Већина наших владарки су биле странкиње, принцезе са других дворова и на прсте једне руке се могу избројати владарке српског рода, не само у средњовековној Србији већ све до 20. века. Био је то, наравно, међународни обичај са циљем да се европске владарске куће зближе, помире, направе војни савез, увећају територије или какав други интерес.

У овој књизи је 37 невероватних судбина владарки. Оне су носиле различите титуле, све у зависности од државног уређења Србије. Ту су кнегиње, краљице, царице и деспотице. Узете су у обзир све жене које су званично биле удате за једног српског владара. Макар и на кратко.

Догађаји у историји Србије, природно, пратили су и утицали на судбине наших владарки. Али да није било цркве, задужбина и свести владара да иза себе оставе једно материјално сећање на себе – тешко да бисмо данас знали како су наше владарке изгледале. Црква је кроз векове сачувала не само њихове велелепне задужбине, и ликове ктитора и њихових породица на фрескама, већ и многе личне предмете.

Томе треба захвалити и обичају средњовековних владара и владарки да када дође време, напусте владарско место и повуку се у заветрину неког манастира, најчешће својих задужбина. Из световног прелазили су у монашки живот. У тишину где су могли да сагледавају на миру шта су учинили за своју државу и народ, династију и породицу и да се припремају за царство небеско где ће се о томе још једном судити. Био је то величанствен обичај, данас заборављен.

1

Ана Немањић

Р

ЖЕНА НЕЗНАНОГ РОДА

Нема њоузданих њодаџака о њореклу мајке Светој Саве, Сџефана Првовенчаног и Вукана и најмање две, а можда и џри кћери, али се зна да је Ана сахрањена њоред мужа у џри-џрајџи манасџира Сџуденица

Ана Немањић, мајка Светог Саве, Стефана Првовенчаног и Вукана и још две, а можда и три кћерке, жена Стефана Немање, родоначелника династије Немањић, интригира историчаре који не могу да реше мистерију одакле се она појавила и које је њено порекло.

Мозаик се слаже годинама и споро напредује, засигурно и због тога што постоји неколико писаних навода о Анином пореклу, од којих се не зна који је тачан а који погрешан. Они су прилично различити и иду дотле да једни тврде да је Ана била босанска принцеза, други да је била француског рода, трећи да је била угарска принцеза, четврти да је грчког рода...

Од много историјских тврдњи најближа истини је, засада, тврдња Илариона Руварца који каже: „Стефан Немања изродио је са супругом Аном, незнана рода, синове и кћери...”

Пишући опширне биографије оца Стефана Немање, и Свети Сава и Стефан Првовенчани, своју мајку помињу тек узгред. Разлог је средњовековни положај жене који слабијем полу није дао неку озбиљну улогу осим улоге мајке и супруге. Уз то, средњовековни писци били су углавном монаси, па и ту ваља тражити разлог због кога се о женама није много писало. Помињане су углавном монахиње, као што ће касније, када се Ана буде замонашила и о њој бити речи у записима као монахињи Анастасији.

Средњовековни биографи нису забележили где су се Ана и Немања упознали, када су се узели. Можда је брак склопљен 1142. године или годину дана касније.

Теодосије хвали врлине Стефана Немање и помиње Ану, али, такође, само узгред:

„Тај споменути муж, благочестив, богобојажљив, ништељубив, храброшћу и војном вештином сјајан као нико други, свима добрима на земљи у срећи веома изобилан, а уз то врли-

ном, безлобношћу и правдом, милошћу и кротошћу украшен, узе, по закону, себи жену по имену Ана”.

Доментијан о женидби Немањиној каже да је Немања „дошавши до младићког доба ступио у законити брак и да му је дат део отачаства његова, и то источна страна”.

Од сина му Саве дознајемо да се није двапут женио, већ једанпут. Стефан Немања осим „жене своје (Ане), Богом данога првога венца... не би учесник другога брака”.

Зна се да је Ана добила последњег сина Растка у позним годинама и да је то био дар Божји. Ако је Растко рођен 1174. године а она око 1125. године, то значи да је имала око педесет година када га је родила. То је за оно доба било прилично.

У Житију Светога Саве монах Теодосије записао је да су после Вукана и Стефана имали жељу да добију још једног сина: „Много времена прође и не роди више поменута благочестива Ана. Ради тога бејаху обоје у тузи и жалости јер им душе много жељаше да доживе још једно дете.”

Монах даље пише: „Молили су се Свемогућем, свако за се, са сузама: Владико Господе Боже Сведржитељу, Који Си негда послушао Аврама и Сару и остале праведнике који су молили за чедо, услиши данас и нас, грешне слуге Своје што Ти се моле. Дај нам, по Твојој доброти, да добијемо још једно мушко чедо, које ће бити утеха души нашој и Тобом наследник наше државе и жезал старости наше, на кога ћемо положити руке и починити. И дајемо Ти заједничке обете: од зачећа детета од природне законите љубави и од постеље одлучићемо се, и свако за себе у чистоти тела све до краја живота сачуваћемо се.”

Не зна се ни колико су Ана и Стефан Немања имали кћери.

Монах Теодосије наводи да су имали и кћери. Такозвани Новаковићев родослов помиње Немањину кћер Вуку, а Троно-

шки родослов кћи Деву, за коју се каже да је сахрањена десно од улаза у прву припрату у Студеници, лево од своје мајке...

Ако се зна да су синови прво образовање добили од своје мајке, онда је Ана била образована жена. Ако је била образована, била је племенитог рода. Деци је усадила љубав према књизи и побожност која ће Растка довести до светитеља.

Ана је била нежна према деци. То се најбоље види из податка да је Растко, када је одлучио да оде на Свету Гору, затражио дозволу од родитеља да иде у планину у лов, да се не би досетили где иде. Од оца је добио благослов а мати „као свака мати, загрли га и целива с љубављу, па га отпустише с миром, али му заповедише да се брзо врати. Јер не знађаху да неће тражити јелене, но извор живота, Христа, да Њиме напоји ујелењену душу своју, распаљену огњен од чежње љубави Његове”. Када су се из лова вратили пратиоци Расткови и саопштили родитељима о нестанку сина, они „од жалости умало не свиснуше”.

Да би је утешио, Стефан Немања јој је рекао: „Будите храбри, нећемо се жалостити због овога! Неће пропасти син мој. Бог, Који ми га је мирне наде дао, удостојиће ме да га видим и да се наситим љубави његове.”

Монах Сава ће још једном поменути Ану у писму у коме оца позива у манастир а „добра госпођа и мати моја на исти начин, ради Бога, код куће од свега да се ослободи!”

Немања и Ана ће се одазвати позиву. На Благовести 1196. године одрекли су се световнога живота и из руку епископа Калиника примили монашки постриг. Стефан Немања је добио име Симеон, а његова жена Ана име Анастасија. Симеон је отишао у своју задужбину Студеницу, а Анастасија у манастир св. Богородице у Топлици, пошто су своја блага поделили убогима и растали се од деце.

Топличка богомоља је данас разрушена али се њена лепота ни у рушевинама није изгубила. Чека обнову, или бар један натпис који ће указати да је реч о задужбини Немањића коју је Немања даривао Ани речима: „Часна жена у дому мужа својега, више вреди од бисера и драгог камења”.

За утеху, данас бар нешто знамо. Утврђено је да су остаци монахиње Анастасије у припрати Богородичне цркве манастира Студенице. Умрла је 22. јуна 1200. године. Српска православна црква је прогласила светицом.

У Студеници, изнад њеног гроба, очувана је фреска на којој је приказана монахиња Анастасија како клечи пред ликом Свете Богородице, као и натпис: „Пресвјатаја Дјево и Бога нашег мати, прими мољенија рабје својеј монахињи Анастасији.”

Монах Симеон и монахиња Анастасија, ипак, почивају заједно.

Р

Два крина

Троношки летописац је забележио да је Ана кћи француског краља и о томе доноси ову легенду: „Кад се Немања спасао од браће, помоћу Св. Ђорђа, побегне преко мора. Прими га француски краљ и због његовог часног држања, мудрости и мужества даде му кћер Ану за жену. Живео је дуже времена на двору краља француског, свога таста, и ту су му се родила два сина, Стефан и Вукан. Изасланство српских великаша дође француском краљу да моли за Немању. Краљ пусти Немању и два сина његова, које назва при растанку „два крина своја” као

„знамење крви француског краља”. Тако дођоше у печат Немањин „два крина”, а тиме Трношац објашњава и уношење два крина у грб „бели орао” који је Немања узео кад је раширио своје царство.

Ефимија

На родословном стаблу Немањића, живописаном око 1330. у припрати цркве Пећке патријаршије, насликана је поред Немањиног сина Вукана једна женска фигура и обележена је као Ефимија. То би могла да буде Немањина кћи, као што се у науци већ помишљало. Ако би ово било тачно, онда се ова трећа Немањина кћи није удавала. То се види по томе што су на лозама Немањића у Грачаници, Пећи и Дечанима сликане само оне принцезе које се нису удавале и презивале су се до краја живота Немањић.

2

Евдокија Анђел Немањић

Р

ПРИНЦЕЗА ОБЕЛЕЖЕНА ПРЕЉУБОМ

*Стефан Немањић је током ноћи избацио византијску
царицецу само у кошуљи из двора јер је ухваћена у прељуби,
по једнима, по другима јер је имала шућу*

Као прва страна принцеза на српском двору пленила је пажњу. Лепотица Евдокија Анђел, која је својом појавом „обасјавала Византију свакога јутра када се пробуди, на радост поданика” стигла је у Србију непосредно пошто је уговорен брак између ње и Стефана Немањића, који ће касније постати први српски краљ и добити назив Првовенчани.

Брак који неће бити срећне руке, уговорили су у то време владар и стриц наочите принцезе византијски цар Исак II Анђел и отац Стефанов, велики српски жупан Стефан Немања.

Принцеза је дошла у Србију 1191. године и њена пратња је довела до Скопља, будуће српске престонице до које ће се исто тако пратити касније током историје и неке друге византијске принцезе – српске снајке. Била је веома лепа и мора да је млади Стефан био пресрећан када је угледао жену коју су му наменили.

Без сумње јој је на српском двору било тешко у почетку, јер су постојале велике социолошке, културне и економске разлике између Цариграда, који је био центар света и Србије, земље у успону.

Брак је склопљен, почео је лепо и деца су полако долазила на свет, најпре син Радослав, па Предислав, Владислав и на крају ћерка Комнена.

Историчари су забележили да су деца била васпитана махом у грчком духу. Подвлачи се и да је тако Радослав, најстарији син који ће постати наследник, био толико прогрчки на стројен да се једва сматрао Србином.

Изгледа да је све било у реду у периоду док је тадашњом Србијом владао велики жупан Стефан Немања, али су се ствари почеле мењати када је он за наследника, именовао баш Стефана, средњег сина, а не Вукана који је био старији син и коме, по примагенитури, припада жезло. Почели су проблеми међу браћом и битка за престо.

У једном тренутку Вукан је успео да збаци млађег брата Стефана са престола и да завлада, али тек две године. У тим преломним тренуцима за државу, преламала се и лична судбина супружника.

Лепа српска жупанка, изненада, једне ноћи, избачена је само у кошуљи на улицу! Има оних који кажу да је избачена потпуно гола.

Једни су говорили да је Стефан затекао Евдокију у прељуби, због чега је поступио тако нагло и драматично. Други извор каже да је жупанка имала шугу и да је Стефан протерао из страха да и њега не зарази. Постоје и трећи наводи који кажу да је Стефан често био са другим женама што је Евдокију наљутило, па је она желела да му се освети за преваре које је сама почела да чини.

Одговор свакако ваља тражити пре свега у политичком повлачењу потеза: Стефан је желео да се приближи папи али је морао претходно одрекне византијског утицаја. Да би то на делу показао, морао је да се одрекне византијске принцезе.

Ипак, сматра се да „где има дима, има и ватре”, јер ће се у Стефановом каснијем запису видети извесна горчина када наводи да је једна од највећих врлина и тежњи човека часна жена:

„Часна жена у дому мужа свога дража је од свакога бисера и драгога камена”, записао је.

Када се нашла у врло незгодној ситуацији Евдокији је у помоћ притекао Вукан, који је склонио у своју кућу, дао јој одећу, и она је неко време боравила код њега. Затим је центлменски допратио кући у Цариград.

Ту ће цариградска црква разрешити брак Евдокије и Стефана 1202. године и званично. Стефан и Евдокија у браку су били десет година. Деца коју су имали, по тадашњим обичајима, остала су на двору.

Када се вратила у Цариград Евдокија се очито брзо снашла. Извори кажу да је постала љубавница Алексија Дуке Мурзуфла, који ће почетком 1204. године постати цар, пошто је Евдокијиног оца цара Алексија III прогнао. Бивша српска снајка ће се удати за свог љубавника, али ни ту неће бити срећног епилога.

Првом приликом Алексије III ће му се осветити и то тако што ће, вративши се из прогнанства, наложити да га ослепе. У жеку крсташке најезде, несрећног Мурзуфла ће крсташи заробити, а затим и погубити.

Очајна и несрећна Евдокија није могла ништа.

На крају се удала и трећи пут, за Лава Згура, византијског великаша који је владао Коринтом. Ни ту није проживела срећне дане. Згур се 1208. године убио пошто је био опседнут и без излаза у тврђави коју су опколили Латини.

Бурна љубав чекаће и нашег Стефана који ће се још једном ожени, овога пута млетачком принцем – Аном Дандоло која ће му помоћи да добије круну из Ватикана 1217. године. Стефан је исте године крунисан, венчао се са круном, што је древни израз, добијајући име Првовенчани.

А лепа Евдокија већ је у то време нестала са историјске сцене, пошто се одселила код своје сестре у Малу Азију, остављајући као сећање на себе тек један скандал који још тиња.

Р

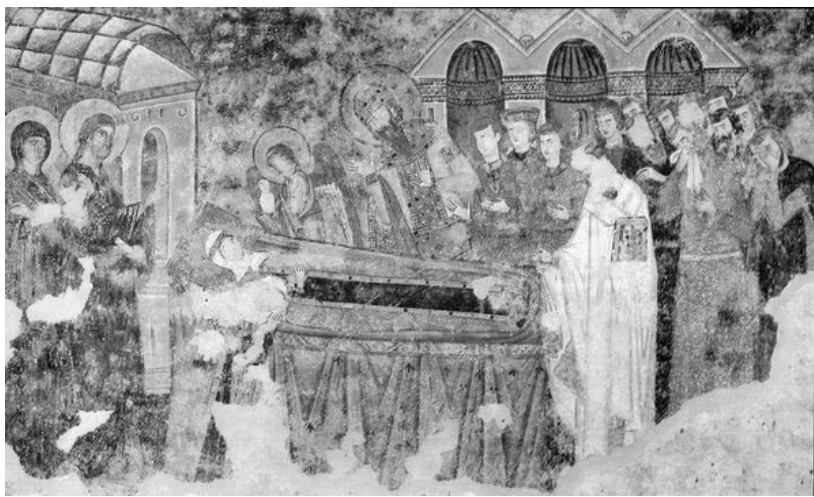
3

Ана Дандоло Немањић

Р

ПРВА СРПСКА КРАЉИЦА

*Венецијанка која је волела Србију толико да се никада није
враћила у родну Италију, ушлица је на Стефана да за-
шражи круну од ње*

Била је толико моћна владарка да је успела оно што је ретко коме пошло за руком. Убедила је свог православног мужа и владара да се зарад интереса окрене Венецији, католицима и папи!

Стефан Немањић је то и урадио, постајући прозападни владар. Али, тај потез је био дубоко тактички и омогућио му је да добије краљевску круну, а да држава коју је тек био преузео од оца, стекне статус међународно признате краљевине.

Ако је то била цена, Стефан Немањић, који ће после крунисања добити назив Првовенчани (стари израз који означава венчање са круном) жртвовао се за – државну ствар.

Лепа Венецијанка, светле пути, онижа, према форензичким подацима висока тек 162 сантиметара, са лепим осмехом судећи по податку антрополога да је у тренутку смрти имала све здраве зубе, без сумње је знала како да помогне мужу да учини праву ствар за себе, за двор и за Србију.

Потицала је из владарске породице млетачких дуждева, била је унука славног дужда Енрика Дандола, одрасла је у بلاгостању и сигурно са изврсним манирима и елоквенцијом.

Интересни бракови у то доба, били су уобичајени и она је пристала да се уда за Стефана Немањића, пошто је овај претходно отерао своју прву жену Византинку Евдокију.

Немогуће је не приметити, записали су историчари, како се Стефан водио за интересом у љубави. Док је Византија била моћна, Стефану је одговарала византијска принцеза коју је изабрао за жену. Када му је била потребна подршка Млетачке републике и папске столице, Византинка му је представљала терет. Постала је „прељубница” а „имала је и шуту” због чега је Стефан избацио на улицу само у кошуљи. Да ли је заиста преварила мужа, или је до скандалозног раскида дошло јер је краљу Стефану требао нови интересни брак – не знамо.

У то време Венеција је имала јак утицај на државе на Балканском полуострву и Ана Дандоло му је савршено одговарала.

Брак је брзо утаначем а венчање још експресније. По једнима, Ана Дандоло и Стефан Немањић венчали су се у Венецији, која је и у то време изгледала као и данас. Била је то раскошна свадба којој су присуствовале све патрицијске породице. У Рас, где је у то доба био српски двор, младенци су се вратили галијом, па караванима. Кажу да је принцеза са собом водила и армију италијанских занатлија, који су требали да јој скroje дом по мери и укусу.

Без сумње је такав и направљен, али због дрвене грађе немамо ту привилегију да се данас дивимо остацима српског средњовековног двора.

За Аном Дандоло исте године, 1217, убрзо је у Србију стигла и папска круна. На њу је Стефан чекао 15 година. Донео је посебан папски легат, преко Сплита. Стефан је крунисан на свечаној церемонији, када је, како се наводи „круну примила и Ана Дандоло”.

Та свечаност је обављена у дивној каменој цркви св. Петра и Павла у Расу.

Ту је Ана постала краљица и то достојанство је носила све до смрти мужа 1227. године.

Ана Дандоло је са Стефаном Првовенчаним имала Предислава (који ће постати касније архиепископ Сава II), Уроша (краљ Стефан Урош I) и можда ћерку Ренијерију (није поуздано).

Урош који ће постати краљ, необично је поштовао своју мајку. Када је Ана умрла (не зна се поуздано које године претпоставља се 1265.) сахранио је у својој задужбини, Сопоћанима.

Изнад њеног гроба дао је да се уради велелепна фреска која представља слику Аниног опела. Око њеног одра је Урош

у владарској одежди са круном на глави, а иза њега принчеви Милутин и Драгутин, принцеза Брњача (све Анини унуци) и снаја, краљица Јелена која љуби Анину леву руку. Насликан је и архиепископ Сава II, цео двор, свештенство. Архиепископ Данило II, у каснијем периоду, навешће да је Анина смрт личила на Богодоридичину.

Будући да је фреска урађена између 1263. и 1268. године претпоставља се да је краљица Ана умрла током 1265, дакле, готово четири деценије после смрти свог мужа.

Величанствена историјска композиција Смрт Ане Дандоло, као и Успење пресвете Богородице (приказано на 40 метара квадратних) преживеле су најстрашнију страхоту коју једно уметничко и историјско дело може да доживи. Двеста година је црква Свете Тројице у Сопоћанима били рушевина без крова. Двеста година су по Анином одру шибао ветрови, ударале кише, ледиле се пахуље – али на радост српске историје и генерација, фреске су чудом преживеле.

Смрт Ане Дандоло и данас верно сведочи о времену у коме је Србија постала међународно призната краљевина и о једној жени која је то без сумње издејствовала. Та жена је са радошћу дошла у Србију и више никада није ногом крочила у родну Италију.

Прва српска краљица до краја је остала наша.

Р

4

Ана Комнина Немањић

Р

ВРАГОЛАНКА ЗАЧАРАЛА КРАЉА

У Народном музеју чува се веренички њрсѝен краља Радослава који је Срдија оѝкуйила од једноѝ минхенскоѝ ѝрѝовца ѝод необичним околносѝима

Ана Анђелина Комнина Дукина била је једно време најмоћнија особа у српском краљевству. Моћнија, говорило се, и од свог супруга, српског краља Радослава Немањића. Заједно са њим краљевала је од 1228. до 1234.године.

Најстарија ћерка епирског деспота и солунског цара Теодора Анђела Дуке Комнина и Марије Петралифене која је припадала византијског породици италијанског порекла, удала се за српског краља Радослава иако су били у седмом степену крвног сродства.

Политичке прилике тада су биле такве да седми степен сродства није сметао, а само пар година пре тога, у случају једне друге жене – итекако је сметао.

Стефан Првовенчани, отац Радослављев покушао је, на име, 1216. године да организује брак између свог најстаријег сина (Радослава) и Теодоре, ћерке Михаила I Комнина Дуке оснивача епирске деспотовине. Али – није ишло. Црква је забранила склапање брака због блиског крвног сродства. Био је то седми степен крвног сродства, што се сматрало недопустивим за брак, па до њега није ни дошло.

Нове политичке прилике омогућиле су убрзо да се ипак ороде епирска и српска династија.

На склапање брака инсистирао је овога пута Анин отац Теодор јер му је била потребна подршка тада већ моћне Србије. Иако је Ана била у истом степену крвног сродства са Радославом као и Теодора – воља главара била је пресудна. Канонска правила су могла да буду прекршена или бар им се прогледало кроз прсте.

Припреме за брак који ће учврстити везу епирске деспотовине и српске краљевине трајале су, како су забележили хроничари, готово годину дана. Вероватно је брак коначно благословио и српски архиепископ Сава.

Ана и Радослав су се венчали 1219. или 1220. године.

Тада је Радослав Ани поклонио чувени веренички прстен који и данас можемо да гледамо у Народном музеју у Београду и замишљамо са каквом радошћу га је она примила од Радослава и са каквом надом га је он њој дао.

Веренички прстен који је Радослав поклонио Ани има масивну главу са натписом на грчком језику у седам редова и стиховима.

На њему пише:

„Ово је веренички прстен Стефана, изданка лозе Дука, те стога, Ано из рода Комнина, у руке га прими”.

Стихове је саставио лепански митрополит Јован Апокавк. Прстен је израђен, највероватније, у Солуну пре него што ће Ана доћи у Србију, када се већ знало да ће венчања бити.

Текст је написан на грчком зато што је, у то време краљевић, Радослав желео да нагласи своје грчко порекло, пошто је по мајци био унук византијског цара Алексеја III.

Необичан сплет околности одиграо се готово 800 година касније када је овај прстен, вољом Божјом, стигао у Србију.

Прстен је враћен надржави заслугом академика Дејана Медаковића који га је шездесетих година приметио код једног минхенског антиквара. Када се распитао о прстену добио је податке који су га шокирали. Прстен је потицао из Србије, из доба Немањића, и највероватније веренички прстен краља Радослава.

Сместа је о томе обавестио Народни музеј у Београду. Надлежни су хитро реаговали. Из буџета је издвојен новац за откуп. Академик Медаковић дао је минхенском трговцу 5000 тадашњих марака. У Србију је донео непроцењиву историјску реликвију.

Принцеза Ана стићи ће у Србију, на двор у Паунима, у близини Урошевца, где ће се обавити и свадба. Ставиће на прст

веренички прстен и отићи са Радославом на медени месец у Зету. Почетак је наговештавао радост, али неће је баш бити.

Ана је била лепотица крајње слободног понашања. Лепа, љупка, витка, враголаста унела је живост у српски двор, отменост и културу. Али, завртела је мозак краљу Радославу до те мере да је покушавао под њеним утицајем да тек осамостаљену српску цркву поново доведе под грчку власт.

Монах Теодосије Хиландарац у другој половини 13. века записао је:

„Благочастиви Радослав краљ постаде покоран жени, од које и би повређен умом”.

Заиста, Радослав се у потпуности ослањао на таста Теодора, што се приписује Ани. То је сметало српској властели. Радослав је имао млађег брата Владислава који је био против прогрчке политике па се удржио са незадовољном властелом. Збацили су са престола Радослава почетком 1234. године.

Понижени и уплашени Радослав и Ана одлазе за Дубровник, где су их лепо примили. Али размажена, поносита и враголаста Ана није мировала. Теодосије Хиландарац бележи да му „због лепоте жене његове стадоше завидети му у Дубровнику”.

Одлазе из Дубровника. Лађом стижу у лепо Драч. Ту се одиграва љубавна драма. По неким изворима, у Драчу Ана ступа у везу с командантом града, неким Франком, који је чак намеравао да убије Радослава. Други извори кажу да му је један „Фруз” (Француз) запретио и отео жену.

У сваком случају – ту су се разишли. Или, како је Хиландарац забележио: „После кратког времена би лишен те злонравне и лукаве жене у Драчу.”

Под каквим околностима – не зна се. Тајна је обавила лик Ане у свим каснијим годинама.

Радослав се вратио у Србију разочаран и сломљен и убрзо се замонашио под именом Јован. А Ана, жена због које је „пострадао умом” нестала је у наслагама прошлости. Могуће је да се вратила у Епир своме оцу, где се можда и она замонашила, а могуће и да се замонашила у Србији. Ко зна. Није доказано ни да су имали сина Драгослава Јована.

Прекрио би је заборав да није вереничког прстена који и данас живо прича љубавну причу Ане и Радослава.

Р